

Journal of Universal History Studies

Moğol Tahakkümü Sürecinde Sultan Öyüğü Uc Bölgesi¹

Sultan Oyugi Region During the Mongolian Domination Process

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 09.05.2021 / 10.06.2021

pp. 98-113

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 4(1) • June • 2021 •

Cem Boz

Researcher, Dr, Eskişehir, Turkey

Email: cemb2012@gmail.com

Orcid Number: 0000-0002-5061-732X

Cite: Boz, C . (2021). Moğol Tahakkümü Sürecinde Sultan Öyüğü Uc Bölgesi . Journal of Universal History Studies , 4 (1) , 98-113 . DOI: 10.38000/juhis.935234

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor/ Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

* Bu makale; Anadolu Selçuklu, İlhanlı ve Beylikler Döneminde Sultan Öyüğü (Eskişehir) isimli doktora tez çalışmamdan esinlenerek hazırlanmıştır.

* This work is licensed under a [Creative Commons BY-NC-SA 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/) (Attribution-Non Commercial-Share Alike).

Öz

Kösedağ yenilgisi sonrasında Moğolların haraçgüzârı haline gelen Anadolu Selçuklu Devleti, Sultan II. Keyhüsrev'in ölümü sonrasında başlayan saltanat mücadeleleriyle birlikte, hızla bağımsızlığını yitirmeye başladığı bir sürecin içerisine girmiştir. 1249 yılında Güyük Han'ın şehzade Rükneddin Kılıç Arslan'ı sultan ilan etmesiyle birlikte fitili ateşlenen bu saltanat kavgaları, kısa süre içerisinde Anadolu'yu buhran içinde bırakan bir rejim mücadelesine dönüşmüş ve Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un Moğol baskısı nedeniyle 1262 yılında ülkeden ayrılmasının ardından uç bölgelerinde yaşayan Türkmenler Anadolu'daki Moğol hegemonyasına karşı direnmeye devam etmişlerdir. İncelememizin konusu olan Sultan Öyüğü bölgesi de bu süreç içerisinde, hem Anadolu'daki Moğol karşıtlığının en belirgin olduğu yerlerden biri olarak, hem de Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışının ardından yeni bir dönem başlatan Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı yer olarak dikkatleri çekmektedir. Bu makalede Sultan Öyüğü bölgesinin Moğol tahakkümü sürecinde içinde bulunduğu siyasi koşullar daha çok, Ertuğrul Bey ile oğlu Osman Bey'in faaliyetleriyle ilişkilendirilerek ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sultan Öyüğü, Eskişehir, Selçuklu, Moğol.

Abstract

After the defeat of Kosedag, the Anatolian Seljuk State, which became the tributary of the Mongols, entered a process in which it started to lose its independence rapidly, with the sultanate struggles that started after the death of Sultan Kaykhusraw II. These sultanate fights, which were ignited by Guyuk Khan's declaration of prince Rukn al-Din Kiliç Arslan as the sultan in 1249, turned into a regime struggle that left Anatolia in depression in a short time and after Sultan Izz al-Din Kaykaus II left the country in 1262 due to Mongol pressure, the Turkmens living in the border regions continued to resist the Mongols' hegemony in Anatolia. The Sultan Oyugi region, which is the subject of our study, also attracts attention during this period, as one of the places where anti-Mongolian opposition in Anatolia was most pronounced and the place where the foundations of the Ottoman Empire, which started a new era after the collapse of the Anatolian Seljuk State, were laid. In this article, the political conditions in which the Sultan Oyugi region during the Mongolian domination process were revealed mostly associated with the activities of Ertugrul Bey and his son Osman Bey.

Keywords: Sultan Oyugi, Eskişehir, Seljuk, Mogul.

Giriş

Günümüz Eskişehir ilinin kuzey-batı kesimiyle, Söğüt'e kadar uzanan bir alanı kapsadığı anlaşılan Sultan Öyüğü bölgesi, bulunduğu stratejik-coğrafi konum itibarıyla bilhassa Bizans hakimiyeti devri içerisinde askeri açıdan büyük bir ehemmiyete sahip olmuş ve bu bağlamda bölge hem doğudan gelen tehditler karşısında bir son savunma hattı olarak hem de Bizans ordularının doğu yönünde düzenledikleri seferlerde bir *applekton*² olarak kullanılmıştır (Kramers, 1997, s. 35; Kreiser, 1997, p. 855; Ramsay, 1960, s. 216-218, 221, 231, 499; Demirkent, 2001, s. 51-54; Parman, 2002, s. 64-65, 85-87; Albek, 1991, s. 92; Huxley, 1975, p. 87-93; Brooks, 1901, p. 67-77; Ostrogorsky, 2015, s. 182, 195).

Bölgenin Türklerin hakimiyeti altına girmesi ise Kutalmışoğulları tarafından gerçekleştirilmiştir. 1075 yılında Anadolu içlerine yönelen Kutalmışoğlu Mansur ile Süleyman kardeşlerin Marmara kıyılarına kadar ilerlemeleriyle birlikte, 12. asırda Türkler tarafından Sultan Öyüğü ismiyle anılmaya başlanan bölge de bu andan itibaren, Selçukluların hakimiyet sahası içerisine dahil olmuş ve bu durum Bizans Devleti ile 1081 yılında yapılan Drakon Antlaşması ile de hukuken teyid olunmuştur (Sibt İbnü'l Cevzî, 1434/2013, c. 19, s. 297-298; Anonim Selçuknâme, 1952, s. 23; Attaleiates, 2008, s. 202-203; Anna Komnena, 1996, s. 124, 126)³.

Bununla birlikte bölge, 1097 yılındaki Dorylaion Savaşı'nın ardından yeniden Bizans hakimiyeti altına girmiş ancak, Türkmenler 12. asrın ikinci çeyreğinde Sultan Öyüğü (Eskişehir)'ne sahip olarak, nüfuzlarını kentin batısındaki Bithynia'ya kadar genişletmişlerdir (Kinnamos, 2001, s. 7-21, 33-34; Khoniates, 1995, s. 8-25, 35; Anonim Süryani Kroniği, 2005, s. 45-51; Urfalı Mateos, 2000, s. 293; Vahram's Chronicle, 1831, p. 31-34. Ayrıca bk. Ostrogorsky, 2015, s. 350; Turan, 1971, s. 174-175).

Türkmenlerin Bithynia'ya yönelik saldırıları, 12. asrın ikinci yarısında Sultan Öyüğü bölgesini Anadolu Selçuklu ve Bizans Devletleri arasındaki siyasi ilişkilerin odağı haline getirmiştir. Tahta çıktığı 1143 yılından itibaren Türkmenlerin Bithynia'ya sızmalarına engel olmak için çabalayan İmparator I. Manuel Komnenos yine bu doğrultuda 1160 yılında Bithynia'yı yağmalayan Türkmenlerin adresi olarak gördüğü Eskişehir'e bir sefer düzenleyerek, kent kırsalında Türkmenlerle çatışmaya girmiştir (Kinnamos, 2001, s. 140-142. Ayrıca bk. Turan, 1971, s. 200).

Her ne kadar, Sultan II. Kılıç Arslan 1162 yılında Bizans başkentine giderek imparatorla ilişkilerini yeniden düzeltilmiş olsa da Türkmenlerin bir zaman sonra yeniden Bithynia yönelik akınlara başlamaları, İmparator Manuel Komnenos'un on beş yıl aradan sonra tekrar Selçuklu hakimiyetindeki Sultan Öyüğü

² Askeri toplanma merkezidir. Bizans kronikleri ile İslâm kaynaklarında, bölgenin sahip olduğu askeri öneme ilişkin pek çok kayıt görmek mümkündür bk. John Skylitzes (2011). *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Cambridge: Translated by John Wortley, Cambridge University Press, p. 75-80, 138-140, 279; Nikephoros, Bryennios (2008). *Tarihin Özü (Anadolu'da ve Rumeli'nde 1070-1079 Döneminin Tarihi)*, İstanbul: trc. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 46-47; Anna Komnena (1996). *Alexiad*, İstanbul: trc. Bilge Umar, İnkilap Kitabevi, s. 484-490; İbn Hurdazbih, Ubeydullah b. Abdullah (1992). *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, Beyrut: Dâr Sâdir-Leiden Offset, s. 103, 113; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, (2008). *Tarihül Taberî, Tarihül Ümem ve'l Müluk*, Beyrut: Dâr al-Turas, c. 8, s. 142; c. 9, s. 57-70; İbnü'l Esîr, İzzeddîn Ali b. Muhammed (1987/1407). *el-Kâmil fi't-Târih*, Beyrut: Darü'l-Kütübü'l İlmiyye, c. 5, s. 242; c. 6, s. 39-45; The Chronicle of Theophanes (1982). Philadelphia: Translated by Harry Turtledove, University of Pennsylvania Press, p. 138, 163.

³ Sibt İbnü'l Cevzî'nin kayıtlarında 1075 yılındaki Taberiyye Savaşı esnasında henüz, Anadolu'nun güneydoğusu ile Suriye arasındaki bölgede bulunduğu görülen ve bu savaşın ardından Antakya'yı kuşatmış olan Kutalmışoğlu Süleyman'ın yine, Anonim Selçuknâme'de belirtildiğine göre; bu kuşatma sonrasında Anadolu içlerine yönelmiş olması, Bizanslı tarihçi Attaleiates'in 1075 yılına denk gelen kayıtlarında Üsküdar'a kadar ilerlemiş olduklarını bildirdiği Türklerin, Kutalmışoğulları olduğunu açıklığa kavuşturmuştur.

(Eskişehir)'ne bir sefer düzenlemesine yol açmış, üstelik bu seferin neticesinde kent Bizans ordusu tarafından ele geçirilerek işgal edilmiştir.(Khoniates, 1995, s. 80-84, 121-122; Kinnamos, 2001, s. 145-151,154-180, 185-209, 213; Suryani Patrik Mihailin Vakainamesi,1944, II, s. 188, 246; Abû'l-Farac, 1987, s. 399, 406, 421; Urfalı Mateos, 2000, s. 334. Ayrıca bk. Turan, 1971, s. 201-207).

İmparator Manuel Eskişehir'i işgalinden bir yıl sonra bu kez doğrudan payitaht, Konya'yı hedef alan yeni bir sefer düzenlemiştir; ancak 1176 yılında gerçekleşen bu sefer, Bizans ordusunun Myriokephalon'da ağır bir yenilgi almasıyla sonuçlanmış ve İmparator Manuel de Eskişehir'i işgali esnasında yeniden inşa ettirdiği Dorylaion kentini yıktıracağına dair söz vererek Sultan II. Kılıç Arslan ile bir anlaşma sağlamıştır (Khoniates, 1995, s. 122-131; Kinnamos, 2001, s. 214-215; Anonim Selçuknâme, 1952, s. 25. Ayrıca bk. Turan, 1971, s. 208-209; Cahen, 2012, s. 43-44).

Diğer taraftan başkente dönmeyenin ardından imparator bu vaadini yerine getirmemiş ve böylece, Bizansın günümüz Eskişehir kentinin kuzey ve batı kesimlerini kapsayan Sultan Öyüğü bölgesindeki hakimiyeti uzunca bir süre daha devam etmiştir. Bu durum; ancak Sultan I. Aleâddin Keykubâd'ın 13. asrın ikinci çeyreğinde bölgeye gelerek İznik Rum Devleti ordusuna karşı gerçekleştirdiği mücadeleler neticesinde değişmiştir. Bilecik ve Karacahisar tefurlarının Sultan Aleâddin'in tâbiyyeti altına girmeleriyle birlikte, Sultan Öyüğü bölgesi de tekrar Selçukluların siyasi hakimiyet sahası içerisine dahil olunmuştur.(Khoniates, 1995, s. 130-133. Ayrıca bk. İnalçık, 2015, s. 28-29; Ostrogorsky, 2015, s. 536)⁴.

Moğol Tahakkümü Süreci

Kösedâğ yenilgisi sonrasında Sultan II. Keyhüsrev'in, İznik Rum Devleti hükümdarıyla yapmış olduğu ittifak anlaşması neticesinde, Moğol tahakkümünün başlangıç yıllarında Sultan Öyüğü bölgesinde Türklerle Rumlar arasında vuku bulmuş herhangi bir çatışmaya dair kayda rastlanılmaz (Akropolites, 2008, s. 73, 75-76. Ayrıca bk. Erdem, 1995, s. 86-94; Turan, 1971, s. 448-450; Gardner, 1964, p. 181-182).

Nitekim, Osmanlı vakâyinâmelerinde bu tarihte Söğüt'te bulunan Ertuğrul Bey'in çatışmalardan uzak, sakin bir hayat geçirdiğinin belirtilmiş olunması da bu durumu teyid eder niteliktedir. Bununla ilgili olarak Aşıkpaşazâde; Ertuğrul Gazi'nin Söğüt'e yerleşmesinin ardından bir daha savaş yaşanmadığını; hatta onun gelmesiyle birlikte, Germiyanogulları ile Çavdar Tatarlarının Karacahisar ve Bilecik'e düzenlemiş oldukları baskınların durduğunu ve o vilayetlerin artık güven içinde olduklarını bildirir. Neşri ise, Moğolların Anadolu'ya hakim olmalarıyla birlikte Söğüt'te bulunan Ertuğrul Bey'in bölgedeki Rumlarla dostane bir ilişki sürerek sakin bir hayat geçirdiğini belirtmiş ve yine Söğüt havalisindeki Rumlar ile Müslümanların ona karşı saygı duyduklarını kaydetmiştir (Aşıkpaşazade, 2013, s. 8; Neşri, 1949, I, s. 69).

⁴ Dönemin Selçuklu kroniklerinde bahsedilmese de Sultan Öyüğü bölgesinin Sultan I. Aleâddin Keykubâd'ın saltanatı döneminde Anadolu Selçuklu ve İznik Rum devletleri arasında bir takım askeri mücadelelere sahne olduğu anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak İbn Nazif, Sultan I. Aleâddin Keykubâd'ın 1225 yılında İznik Rum imparatoru al-Askhari (İmparator III. Ioannes Dukas Vatatzes)'den bazı kaleler aldığı, 625/1228 yılında ise bu kez, İznik imparatorunun Selçuklu ordusuna karşı galip gelerek pek çok Selçuklu askerini esir ettiğini bildirmiştir. 1229 yılında bir kez daha karşı karşıya gelmiş olan iki tarafın Moğol tehdidi dolayısıyla, 1231 yılında uzlaşarak bu mücadelelere son verdikleri anlaşılmaktadır bk. İbn Nazif el-Hamevî,1401/1981, s. 113, 156, 174. Yine, Nesevi'nin eserinde Sultan Aleâddin tarafından Celâleddin Harezmsâh'a yollanan bir mektupta; Sultan Aleâddin'in batı tarafında harp ettiğini ve o yılda bir kaç büyük kaleyi ele geçirdiğini belirtmiş olması da, İbn Nazif'in kayıtlarını destekler niteliktedir bk. Nesevî, 2005, s. 178. İbn Nazif ile Nesevi'nin kayıtları, Osmanlı vekâyinâmelerinde Ertuğrul Bey döneminden bahseden kayıtlar ile ilişkilendirildiğinde, Sultan Aleâddin'in İznik Rum Devleti ordusu ile bölgenin Rum beylerine karşı vermiş olduğu mücadelelerin günümüz Bilecik ili Eskişehir ili sınırlarında gerçekleştiği ve Ertuğrul Bey'inde bu mücadelelerin sonrasında Sultan Aleâddin tarafından kendisine yurt olarak gösterilen Söğüt'e yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır bk. Neşri, 1949, I, s. 59-67; Oruç b. Adil, 2008, s. 4, 7, 9-10; Aşıkpaşazâde, 2013, s. 6, 7; Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, 1992, s. 8-9; Ahmedî, 1983, v. 65b; "Rûhî Târîhi", 1992, s. 375-376. Ayrıca bk. Vilâyet-nâme, Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli, 1990, s. 72; Yazıcızâde Ali, 2014, v. 166b, 167a.

Bununla birlikte, Sultan Öyüğü Uc'undaki bu durağan halin, Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ölümü sonrasında oğulları arasında başlamış olan ve Moğolların müdahil olmalarıyla birlikte adetâ bir rejim savaşına dönüşen saltanat mücadeleleri sebebiyle, değişmeye başladığı ve bölgenin de bu gelişmeler dahilinde *politize* olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki; 1246 yılında hayatını yitiren Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev geride henüz çocuk yaşta bulunan üç şehzade bırakmış ve bu şehzadelere en büyüğü olan İzzeddin Keykâvus, ileri gelen devlet adamlarının kararı ile sultan ilan edilerek tahta çıkarılmıştır. Diğer taraftan, Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un tahta çıkmasından kısa bir süre sonra Anadolu'ya gelen Moğol elçileri, tâbîlik koşulları gereği yeni sultanı; Güyük Han'ın tahta çıkış merasiminde bulunması için Moğolistan'a çağırılmışlar, Selçuklu devlet adamları ise elçilere; sultanın kısa bir süre önce tahta çıktığını ve onun ülkeden ayrılmasının güvenlik açısından sorun teşkil edeceğini mazeret göstererek yerine, şehzade Rükneddin Kılıç Arslan'ı elçilerle birlikte Moğolistan'a yollamışlardır. 1246 yılında Moğolistan'a gitmiş olan şehzâde Rükneddin Kılıç Arslan orada Güyük Hân tarafından Selçuklu sultanı ilân edilmiş ve 1249 yılında yurda dönmemesinin ardından sultanlığının tanınması adına kardeşine karşı bir iktidar mücadelesi başlatmıştır. Rükneddin Kılıç Arslan'ın abisinin tüm uzlaşma çabalarına karşın taht iddiasından vazgeçmemesi; neticede iki tarafı Ruzbe Ovası'nda karşı karşıya getirmiş ve bu mücadelede galip gelen taraf Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un kuvvetleri olmuştur. Bununla birlikte mücadele her ne kadar Sultan İzzeddin'in lehine sonuçlanmış olsa da yeni bir taht kavgasının önüne geçilebilmesi adına, deneyimli devlet adamı Celâleddin Karatay'ın girişimleri doğrultusunda, üç şehzadenin de aynı anda sultan ilan edilmesine karar verilmiş ve böylece, Anadolu Selçuklu Devleti tarihinde *Üç Kardeş Devri* olarak da isimlendirilen yeni bir dönem başlamıştır. Diğer taraftan bu sükûnet dönemi 1254 yılında önce Celâleddin Karatay'ın ardından, yaşça en küçük olan şehzade II. Alâeddin Keykubâd'ın hayatlarını yitirmeleriyle birlikte nihayete ermiş ve kısa süre içerisinde Sultan II. İzzeddin Keykâvus ile kardeşi Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan arasında yeniden bir iktidar savaşı başlamıştır (Rashiduddin Fazlullah, 1999, Part Two, p. 392, 394; Cüveynî, 2006, s. 297, 302; Abû'l-Farac, 1987, II, s. 545-550. Ayrıca bk. Cahen, 2012, s. 238-250; Turan, 1971, s. 458- 475; Melville, 2009, p. 55-56; Sümer, 2002, s. 355; Bal, 2005, s. 240-241).

Bu doğrultuda kendisine bağlı emirlerle birlikte bir müddet sonra gizlice, Konya'dan ayrılarak Kayseri'ye giden Rükneddin Kılıç Arslan burada müstakil sultanlığını ilan etmiş ve bu andan itibaren ülkenin kendisi ile kardeşi arasında ikiye bölünüp yönetilmesine dayalı bir siyaset izlemiştir. Sultan İzzeddin'in bu fikri benimsememesi ise iki tarafın kuvvetlerini bu kez, Ahmedhisar yöresinde yeniden karşı karşıya getirmiş ve mücadeleden galip ayrılan taraf bir kez daha Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un kuvvetleri olmuştur (Turan, 1971, s. 473-475).

Mücadeleyi kazanmasının ardından kardeşi Rükneddin'i Borgulu Kalesi'ne hapsedtiren Sultan II. İzzeddin Keykâvus her ne kadar, Selçuklu tahtında tek başına hüküm sürmeye başlamış olsa da Baycu Noyan'ın⁵ 1256 yılında ikinci defa Anadolu'ya girmesi neticesinde tahtından ayrılarak, İznik Rûm Devleti'ne sığınmak zorunda kalmıştır (Turan, 1971, s. 479-483; Melville, 2009, s. 57-58; Sümer, 2002, s. 356; Bal, s. 241-242). Baycu Noyan'ın isteği üzerine hapisten çıkartılan Rükneddin Kılıç Arslan ise 1257 yılında Konya'da tahta oturmuş; ancak Baycu'nun bir müddet sonra Bağdat seferine katılmak üzere, Anadolu'dan ayrılmasının ardından yurda dönen Sultan II. İzzeddin Keykâvus bir kez daha tahtı ele geçirmeyi başarmıştır (Cahen, 2012, s. 251-254; Sümer, 2002, s. 356).

⁵Noyan kelimesi özel bir isim olmayıp, Moğol ordularında genellikle bir tümene (10 bin kişilik birlik) yahut tümenlere komuta eden üst düzey komutanlara verilen askeri bir unvandır bk. Uyar, 2009, s. 36-37.

Sultan İzzeddin'in Konya'yı ele geçirmesinin ardından kendisine bağlı devlet adamlarıyla birlikte Kayseri'ye çekilen Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan ise bir süre sonra buradan ayrılarak Tokat'a gitmiş ve saltanat mücadelesini devam ettirebilmek amacıyla, Moğollardan askeri yardım talebinde bulunmuştur. Moğolların Bağdat seferiyle meşgul olmalarından istifade eden Sultan İzzeddin de bu esnada hakimiyetini Anadolu'nun doğu ve orta bölgelerinde genişletme çabası içerisinde girmiş ve yine, bu süreçte Sultan Rükneddin'e destek için gönderilen Moğol birliklerine karşı da kendi lehine sonuçlanan mücadeleler vermiştir (Turan, 1971, s. 483-489).

Kardeşler arasındaki bitmek bilmeyen bu iktidar mücadelesi Moğolların Selçuklu iç işlerine daha fazla karışmalarına yol açmış ve bunun neticesinde ülke, 657/1258-1259 yılında, Mengü Kağan'ın yarlığı (buyruğu) doğrultusunda, Sultan II. İzzeddin Keykâvus ile IV. Rükneddin Kılıç Arslan arasında ikiye bölünmüştür. Buna göre Sivas(Kızılırmak) nehrinin batısında kalıp Bizans hududuna kadar olan bölge Sultan II. İzzeddin Keykâvus'a ait olurken Kızılırmak'ın doğusunda: Sivas'tan, Erzurum'a kadar olan yerler ise Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın hakimiyet sahası içerisinde kalmıştır (İbn Bibi, 1971, s. 294; Aksarayî, 1983, s. 62; Anonim Selçuknâme, 1952, s. 35). Her ne kadar bu taksimin ardından Selçuklu devletindeki iç savaşın bir süreliğine yatışmış olduğu görülse de bu durum Pervane Muinüddin Süleyman'ın bir süre sonra Moğolları Sultan II. İzzeddin Keykâvus aleyhinde kışkırtma girişimleri neticesinde değişmiş ve 1261 yılında Alıncak Noyan komutasındaki bir Moğol birliği, Sultan IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve Pervâne Muinüddin ile birlikte, Sultan İzzeddin'in payitahtı Konya üzerine harekete geçmiştir. Bu beklenmeyen gelişme karşısında endişeye kapılan Sultan II. İzzeddin Keykavus ise komutanlarını Moğollara karşı yapılacak savaş için organize etmesinin ardından Antalya'ya çekilmiş; ancak ordusunun Moğollar karşısında başarısız olduğunu öğrenmesi üzerine, 1262 yılında Anadolu'dan ayrılarak Bizans başkentine gitmiştir (Aksarayî, 1983, s. 66-70; İbn Bibi, 1971, s. 296-298. Ayrıca bk. Erdem, 1995, s. 171-173; Turan, 1971, s. 492-497).

Anadolu'da Moğollara karşı mücadelenin sembolü haline gelen Sultan İzzeddin'in bir daha dönmek üzere ülkeden ayrılması, sonraki süreçte bilhassa Uc'larda yaşayan Türkmenlerin Moğolların yardımı ile tahta oturan Sultan IV. Kılıç Arslan'ın saltanatını tanımamalarına ve her fırsatta ayaklanarak Selçuklu ve Moğol birlikleriyle çatışmalarına yol açmıştır. İlk olarak Denizli, Honas, Dalaman hâvalisinde bulunan Türkmenlerin başlattığı ve ardından başta Karamanoğulları olmak üzere diğer Türkmen beyliklerinin de dâhil olduğu bu isyanlar, Moğolların Anadolu'daki tahakkümünün son bulmasına değin devam etmiştir (Aksarayî, 1983, s. 71-72; Anonim Selçuknâme, 1952, s. 36; Baybars el-Mansûrî, 1998/1419, s. 72-73. Ayrıca bk. Turan, 1971, s. 514-521).

Bu bağlamda incelememizin konusu olan ve 1249-1254 yıllarını kapsayan; Üç Kardeş Devri haricinde, Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un egemenlik sahasında kaldığı görülen, Sultan Öyüğü Ucu'nun da bu süreçte doğal olarak Moğol destekli Selçuklu yönetimlerine muhalif bir toplumsal yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Kösedag Savaşı sonrasında Anadolu Selçuklu Devleti'ni kendilerine tâbi kılan Moğolların 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'ya yerleşmeye başlamaları; zaten daha önceden Moğol baskısı nedeniyle yurtlarını terk ederek Anadolu'nun doğu ve orta bölgelerine sığınmış olan Türklerin bu kez, Uc'lara yönelmelerine yol açmış ve Sultan Öyüğü bölgesi de bu anlamda yoğun bir Türkmen göçüne sahne olmuştur. Zirâ 13. asırda Anadolu'yu ziyaret eden seyyah İbn Said'in, Sultan Öyüğü'nden Kütahya'ya kadar uzanan dağlarda 30 bin çadır Türkmen olduğunu belirtmiş olması da Sultan Öyüğü Uc'una yönelik bu Türkmen hareketini açıkça gözler önüne sermektedir (İbn Saïd el-Mağribî, 1958, s. 118. Ayrıca bk. Sümer, 2012, s. 609;

Başar, 2001, s. 116; Gündüz, 2006, s. 270-271).

Bu bağlamda, aşiretiyle birlikte Söğüt'te bulunan Ertuğrul Bey'in de her ne kadar, Aşıkpaşazade ve Neşri'nin kayıtlarında, bu çalkantılı devrede Söğüt'te sakin bir hayat geçirdiği belirtilmiş olursa da tıpkı, diğer uç Türkmenleri gibi onun da Moğol güdümlü Selçuklu hükümetlerine karşı olumsuz hisler taşıdığı anlaşılmaktadır (Aşıkpaşazade, 2013, s. 8; Neşri, 1949, I, s. 69).

Zira, Yazıcızâde Ali'nin, Karaman oğlu Mehmed Bey'in 1277 yılında eski sultan II. İzzeddin Keykâvus'un oğullarından biri olduğu anlaşılan Aleaddin Siyavuş'u Konya tahtına çıkarması hadisesiyle ilgili bir kaydı da bu yönde bir ihtimali güçlü kılmaktadır. Buna göre Yazıcızade Ali; isyanın bastırılmasının ardından Sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Sultan Öyüğü bölgesine geldiğini ve o taraftaki Kayı boyunun lideri olan Ertuğrul Bey'in de sultanın yanına giderek ona hediyeler sunduğunu ve ayrıca, bir torununu da sultanın hizmetine verdiğini belirtmiş ve Sultan III. Gıyâseddin'in de bunun ardından Uc halkına istimâlet vererek bölgeden ayrıldığını bildirmiştir (Yazıcızâde Ali, 2014, v. 411a). Yine, Aksarayî de; sultanın isyandan sonra Selçuklu ve Moğol kuvvetleriyle birlikte Uc'a gittiğini ve bu sayede, İstanbul sınırına kadar olan vilayetlerin boyun eğmeyen Türklerden temizlenmiş olduğunu kaydetmiştir (Aksarayî, 1983, s. 71). Bu kayıtlar her ne kadar Ertuğrul Bey'in Aleaddin Siyavuş'un saltanat davasında aktif bir rol üstlenmiş olduğunun delili sayılamasa da gerek onun bir torununu sultana rehin bırakmak zorunda kalması gerek sultanın bölge halkına istimâlet vererek oradan ayrılmış olması, Sultan Öyüğü halkının Aleaddin Siyavuş'a yönelik sempatilerinin olduğunu ve Sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev'in de Sultan Öyüğü Türkmenlerini itâat altına almak amacıyla bölgeye geldiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Üstelik, hem Oruç Beğ, hem de Şikari'nin eserlerinde Ertuğrul Bey ile oğlu Osman Bey'in Karaman oğullarına yönelik sempatilerinin bulunduğu dair kayıtların görülmesi, Ertuğrul Bey idaresindeki Kayıların Cimri lakabı ile anılan Aleaddin Siyavuş'un saltanat davasında, onun tarafında yer aldıkları düşüncesini daha kuvvetli hale getirmektedir (Oruç Beğ, 2008, s. 11; Şikârî'nin Karaman Oğulları Tarihi, 1946, s. 46-47).

Bölgenin Sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev'in saltanatı dönemindeki siyasi durumuna ilişkin bilgiler içeren bir diğer hadise ise 15. ve 16. yüzyıllarda yaşamış Osmanlı tarihçisi Neşri tarafından aktarılmıştır. Tarihçinin kayıtlarına göre; babasının yaşlanması üzerine aşiretin başına geçen Osman Bey Selçuklu sultanının bölgedeki naipleriyle arkadaşlık ilişkisi bulunduğundan, zaman zaman Söğüt'ten, Sultan Öyüğü (Eskişehir)'ne gelerek onları ziyaret edermiş. Osman Bey, yine böyle bir ziyareti esnasında bölgede Selçuklu sultanının en yetkili temsilcisi konumundaki Eskişehir Bey'ine konuk olmuş ve yapmış oldukları sohbet esnasında, Eskişehir Bey'ine İt Burnu köyünde gördüğü Mal Hatun adlı bir kıza karşı duyduğu ilgiden söz etmiştir. Eskişehir Beyi Osman Bey'in anlattıklarından o derece etkilenmiştir ki her ne kadar bu hususta Osman Bey'e yardım edeceğine dair söz vermiş olsa da gerçekte Mal Hatun'u kendisi için düşünmüştür. Naibin bu niyetinin farkına varan Osman Bey de bunun üzerine Mal Hatun'u köyünden kaçırarak emin bir yerde gizlemiş ve kendisi de daha samimi dostu olan İnönü Beyi'nin yanına sığınmıştır. Hikayenin devamında, Eskişehir Beyi askerleriyle birlikte İnönü Beyi'nin evini kuşatarak Osman Bey'in kendisine teslim edilmesini istemiş; Osman Bey ise arkadaşı İnönü Bey'i daha fazla zor durumda bırakmamak adına bir süre sonra kardeşi Gündüz ve bir kaç arkadaşıyla birlikte evden çıkarak, kuşatmayı yarmış ve Söğüt'e ulaşmasının ardından, buradan topladığı kuvvetle geri dönerek Eskişehir Beyi'ni mağlup etmiştir (Neşri, 1949, I, s. 73-77)⁶.

⁶ Bu olayın tam olarak hangi yılda gerçekleştiği hususunda Osmanlı kaynaklarında herhangi bir tarih zikredilmese de olayın öncesi ve sonrasında gerçekleşen bazı hadiselerin tarihi referans alındığında, Osman Bey'in Eskişehir Beyi ile olan bu çatışmasının, onun aşiretin

Osman Bey'in Eskişehir Beyi ile çatışmış olduğu bu yılda İlhanlıların, Memlüklerle yeniden büyük bir savaşa girdikleri; ayrıca Abaka Han'ın 1282 yılındaki ölümü sonrasında hem İlhanlı, hem de Selçuklu tahtında değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Buna göre 1282 yılında Abaka Han'ın yerine geçen kardeşi Ahmed Teküder Selçuklu ülkesini mevcut sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev ile eski sultan II. İzzeddin Keykâvus'un 1280 yılında Anadolu'ya dönen oğlu Gıyâseddin Mesûd arasında ikiye bölmüş; ancak daha sonra İlhanlı tahtını ele geçiren Abaka'nın oğlu Argun Han taht mücadelesi esnasında Sultan III. Gıyâseddin'in Ahmed Teküdâr'a yakın olduğunu düşünerek onu sultanlıktan azletmiş ve yerine kuzeni Gıyâseddin Mesud'u Selçuklu sultanı olarak tayin etmiştir (Aksarayı, 1983, s. 133-137; İbn Bibi, 1971, s. 334-337. Ayrıca bk. Turan, 1971, s. 570-575; Yiğit, 2004, s. 91).

II. Gıyâseddin Mesûd'un 1284 yılında Konya'da tahta oturmasıyla başlayan bu ilk saltanat döneminde İlhanlılar, doğrudan Anadolu Selçuklu Devleti yönetimine el koyarak sultan ve saray erkanı dışındaki tüm idari kadroyu kendilerine göre şekillendirmişlerdir. Ayrıca vergi tahsili için Anadolu'ya yollanmış oldukları memurların haksız uygulamalarda bulunmaları da Anadolu'daki sosyal ve iktisadi düzenin sarsılmasına yol açmıştır. Yine gerek Türkmen beyliklerinin gerek Moğol komutanlarının isyan hareketleri de bu döneme damgasını vurmuş hadiselerdir.

Bununla birlikte Osman Bey'in tarih sahnesine çıkması sebebiyle Sultan Öyüğü bölgesi de bu dönemde yeniden hareketlenmiştir. Babası Ertuğrul Bey'in 1281 yılında ölümünün ardından Söğüt'te bulunan Osman Bey, İnegöl tekfuru hariç havalideki diğer Rumlar ile mevcut barışçıl ilişkileri devam ettirmiş; ancak hem İlhanlı hem de Selçuklu tahtında değişikliklerin yaşandığı 1284 yılında, husumet içinde buldukları İnegöl Rumlarıyla çatışmaya girmek suretiyle, askeri faaliyetlerine başlamış olur. İnegöllü Rumlar ile ilk olarak Ermeni Beli'nin tükendiği yerde çatışan Osman Bey bu mücadelede, yeğeni Bay Hoca'yı kaybetmesinin ardından kısa bir süre sonra düzenlediği bir gece baskını ile İnegöl yakınındaki Kulaca Hisarı ateşe vermiştir (Aşıkpaşazade, 2013, s. 10-14; Neşri, 1949, I, s.79-85). Sultan Öyüğü bölgesinin kaderinin değişmesine yol açan asıl hadise ise bu yaşananların ardından gerçekleşmiştir. İnegöl Rumları Osman Bey'in bu saldırısına karşılık 685/1286 yılında bölgedeki diğer Rum tekfurularla işbirliği içinde Kayı aşiretini Söğüt'ten çıkarmak gayesiyle harekete geçmiş ve iki tarafın kuvvetleri arasında Domalîç Beli'nin aşıldığı yerde gerçekleşen mücadelede Osman Bey'in kardeşi Saru Yatı yaşamını yitirmiştir. Karacahisar tekfurunun bu mücadelede İnegöl Rumlarına destek olması ise Osman Bey'in bir sonraki adımını Eskişehir'e atarak burayı fethetmesine neden olmuştur (Aşıkpaşazade, 2013, s. 14; Neşri, I, 1949, s. 85-87; "Ruhi Tarihi", 1992, s. 381. Ayrıca bk. İnalçık, 2007, s. 447; Doğru, 2005, s. 59-61).

Osman Bey'in Karacahisar'ı fethi hadisesi vakayinâmelerde Selçuklu sultanıyla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Aşıkpaşazade'ye göre Selçuklu sultanı kendisine tâbi olan bölge Rumlarının, Osman Bey'e saldırarak kardeşini şehid ettiklerini duymasının ardından, Rumların tâbiyetten çıktığını düşünerek, Osman

başına geçmiş olduğu 1280 yahut 1281 yıllarında gerçekleştiği söylenebilir. Nitekim, Neşri'nin kayıtlarında Ertuğrul Bey'in bu olay esnasında yaşlanmış olduğu ve aşiretin başında artık, Osman Bey'in bulunduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Yine, Neşri'nin bu olaydan bir sonraki kaydında Ertuğrul Bey'in vefatını bildirmesi ve tüm Osmanlı kroniklerinde Osman Bey'in 1284 yılında Kulacahisar'ı yakması hadisesinin Ertuğrul Bey'in vefatından sonra gerçekleşmiş olduğunun belirtilmesi, bu durumda hem Ertuğrul Bey'in vefatının hem de Osman Bey'in naiple olan çatışmasının 1284 yılı öncesinde gerçekleşmiş olduğunu ortaya koymaktadır bk. Neşri, 1949, I, s. 73-85; Aşıkpaşazade, 2013, s. 8-13; Oruç Beğ, 2008, s. 13. Yazıcızade Ali'nin Sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev'in isyandan sonra bölgeye geldiği vakit Ertuğrul Bey'den halen, aşiretin reisi olarak bahsetmiş olduğu göz önünde bulundurulursa isyanın 1279 yılında bastırıldığı gerçeğinden hareket edildiğinde, Osman Bey'in 1280-1284 yılları arasında aşiretin başına geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda 1284 yılındaki Kulaca Hisar'ın yakılması hadisesinden önce yaşamını yitirdiği anlaşılan Ertuğrul Bey'inde her ne kadar farklı tarihler ileri sürülmüş olursa da onun daha yaygın kabul gören 1281 yılında vefat etmiş olması olasılığı çok daha yüksektir. Bu konu hakkında ayrıca bk. Başar, 1995, s. 315; Doğru, 2005, s. 58.

Bey'le birlikte Karacahisar'a bir sefer düzenlemiştir. Bununla birlikte kuşatmanın başlamasından bir iki gün sonra, Moğolların Ereğli'ye saldırdıkları haberi gelmiş ve sultan da Osman Bey'e kuşatmaya devam etmesini söyleyerek oradan ayrılmıştır. Bir kaç gün daha kuşatmayı sürdürmüş olan Osman Bey ise neticede, 687/1288-1289 yılında Karacahisar'ı ele geçirerek, tekfurunu esir etmiş ve bunun ardından yeğeni Ak Temür'ü hediyelerle birlikte Sultan Aleaddin'e göndermiştir (Aşıkpaşazade, 2013, s. 15-17).

Neşri ise sultanın bizzat, Karacahisar üzerine bir sefer düzenlemediğini onun sadece, Osman Bey'in 685/1286-7 yılında İnegöllü Rumlarla çatıştığını işitmesinin ardından, Osman Bey'in Karacahisar'ı kuşatmasına izin verdiğini ve Osman Bey'inde bu doğrultuda harekete geçerek 687 yılında Karacahisar'ı fethettiğini kaydetmiştir (Neşri, 1949, I, s. 87)

Yine, Aşıkpaşazade'ye göre Karacahisar'ın fethinden memnun kalan Sultan Aleaddin⁷ Osman Bey'e, Ak Temür ile birlikte sancak esbabı, iyi atlar ve gaza silahları göndermiş ve Osman Bey'de bu suretle, aşiret beyliğinden, sancak beyliği konumuna yükselmiştir (Aşıkpaşazade, 2013, s. 15-17, 20. Ayrıca bk. Doğru, 2001, s. 114; Başar, 2001, s. 122-123; Mordtmann-Fr. Taeschner, 1991, p. 715). Neşri ise sultanın Osman Gazi'ye sancak göndermesi hadisesinin Osman Bey'in İznik'i kuşatması sonrasında, Bizans tarafından gönderilen askeri birliği Dil İskelesi'nde yenmesinin ardından gerçekleştiğini bildirmiş; ancak bazı kaynaklarda bu olayın Karacahisar'ın fethi sonrasında gerçekleştiğine dair kayıtların bulunduğu da altını çizmiştir (Neşri, 1949, I, s. 105-111. Krş. Şükrullah, 1939, s. 28).

Osman Bey'in Sultan Öyüğü bölgesinde gerçekleştirdiği en dikkat çeken icraatı ise şüphesiz, kendi adına hutbe okutarak bağımsızlığını ilan etmesidir. Bölgenin içinde bulunduğu siyasi durumu en çarpıcı biçimde yansıtan bu hadise, Aşıkpaşazade'nin bildirdiğine göre Karacahisar'ın fethinden yaklaşık bir yıl sonra yaşanmıştır. Olay, Karacahisar halkının fetihten bir süre sonra Tursun Fakih'e bir kadı ile Cuma camisine yönelik isteklerini bildirmeleri üzerine başlamıştır. Bu suretle, Şeyh Edebâli'nin yanına giden Tursun Fakih, halkın taleplerini şeyhe ilettiği esnada Osman Bey de gelerek sohbete dahil olmuş ve durumdan haberdar olmasının ardından halkın taleplerinin yerine getirilmesini buyurmuştur. Diğer taraftan, Tursun Fakih bunun için sultandan izin alınması gerektiğini bildirince Osman Bey, Karacahisar'ı kendi kılıcıyla aldığı ve sultanın bunda hiç bir katkısının bulunmadığını belirterek, sultandan izin almaya gerek olmadığını söylemiştir. Ayrıca, sultan ile kendisi arasında bir kıyaslamada bulunan Osman Bey, ona sultanlık veren Allah'ın kendisine de hanlık verdiğini, kendisinin Gökalp soyundan olduğunu ve Anadolu'ya ilk önce gelenin kendi dedesi Süleymanşah olduğunu bildirmiştir. Osman Bey'in bu söyledikleri halk tarafından da kabul görünce, Tursun Fakih Osman Bey tarafından 688/1289-1290 yılında Karacahisar kadılığına atanmış ve hemen ardından, Karacahisar'da Osman Bey adına ilk Cuma hutbesi okunmuştur (Aşıkpaşazade, 2013, s. 28-30)⁸.

Hadisenin daha geç bir zamanda gerçekleştiğini belirten Neşri ise, Dil İskelesi'nde Bizans birliğini mağlup eden Osman Bey'in kendisine sancak gönderilmesinin ardından, ganimetin beşte birini alarak, sultanın veliahdı olmak niyetiyle Konya'ya gitmek üzere hazırlandığını; ancak bu esnada sultanın öldüğü haberinin gelmesi üzerine, Osman Bey'in de Tursun Fakih'i Karacahisar'a kadı atayarak kendi adına hutbe okuttuğunu bildirmiştir (Neşri, 1949, I, s. 105-111. Ayrıca bk. Doğru, 2001, s. 118)⁹. Bununla birlikte bir diğer

⁷ Sultan II. Gıyâseddin Mesûd.

⁸ Oruç Beğ Tarihi ile F. Giese'nin neşretmiş olduğu Anonim Tevârih-i Al-i Osman'da, Osman Bey adına okunan ilk hutbenin tarihi H. 689/M. 1290-1291 yılı olarak gösterilmiştir bk. Oruç Beğ, 2008, s. 13; Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, 1992, s. 9-10).

⁹ İnalçık, Osmanlı vakayinâmelerinde her hangi bir tarih belirtilmeden aktarılan Dil İskelesi'ndeki bu savaşın H. 702/M. 1302-1303 yılındaki Dinbos Savaşı'ndan bir yıl evvel yani, H. 701 yılının sonlarında gerçekleştiğini belirtmiştir bk. İnalçık, 2013, s. 53-54. Aynı şekilde Uzunçarşılı'da, Dil İskelesi'deki savaşının 701/1301 yılında meydana geldiğini ifade etmiştir bk. Uzunçarşılı, 2003, s. 108.

kaydında Neşri, Osman Bey'in Sultan Aleâddin Keykubâd b. Feramurz döneminde bir nevi bağımsız olduğunu buna karşın, edebinden dolayı hutbeyi yine de sultan adına okutmaya devam etmiş olduğunu belirtir (Neşri, 1949, I, s. 109).

Karacahisar'ın fethinden sonra gerek Osman Bey'in askeri harekât merkezini Yenişehir'e taşıması gerek fetihlerin kuzeybatı istikâmetinde devam etmiş olması, bir anlamda siyasi ilgi odağının da bu yönde yer değiştirmesine neden olmuştur. Bundan sonraki süreçte vakâyinâmelerde Sultan Öyüğü ismine yok denilecek kadar az rastlanır olmuştur. Bununla birlikte Karacahisar'ın fethinden yaklaşık on altı sene sonrası hakkında bilgi sunan bir kayıta, Osman Bey'in 1304 yılında çıkmış olduğu Lefke seferi esnasında Gemiyan beyliğinden gelen Çavdar Tatarlarının Karacahisar pazarına baskın düzenleyerek, yağmalamış oldukları belirtilmiştir. Bu esnada Eskişehir'de atını nallatmakla meşgul olduğu bildirilen Orhan Bey ise bu haberi duyar duymaz harekete geçmiş ve Oynaş Hisarı denilen yerde çatışmaya girerek Çavdar beyinin oğlunu tutsak etmiştir. Yaşanan bu olay Osman Bey'in ertesi yıl Eskişehir'de kalarak sefere oğlu Orhan Bey'i yollamasına sebep olmuştur (Aşıkpaşazade, 2013, s. 37-41; Neşri, 1949, I, s. 123-129).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308 yılında nihayete ermesinin ardından, İlhanlıların 1335 yılına kadar sürmüş olan hakimiyetleri döneminde de Anadolu'da, yine bir hayli hareketliliğe sahne olmuştur¹⁰. Bu dönemin Osman Bey'in hayatının son bulduğu 1324 yılına kadar olan kısmında, İlhanlıların 1312 yılında Memlükler üzerine yeni bir sefer düzenledikleri, bundan istifade eden Türkmenlerinde hakimiyet sahalarını genişletmek amacıyla, tekrar harekete geçtikleri hatta Karaman oğullarının bir kez daha, Konya'yı ele geçirmiş oldukları görülmektedir (Turan, 1971, s. 638-639). Diğer taraftan Türkmen beyliklerinin bu hareketleri 1314 yılında, Olcaytu Han'ın Anadolu'ya gönderdiği Emir Çoban tarafından bastırılmış ve Karaman oğulları haricindeki diğer bütün Türkmen beylikleri itaat altına alınmıştır. Üstelik, Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş'ın 1317 yılında genel vali sıfatıyla Anadolu'ya tayin olunmasıyla birlikte, Moğolların Anadolu'daki baskılarının derecesi de had safhaya ulaşmıştır (Aksarayî, 1983, s. 310-311. Ayrıca bk. Turan, 1971, s. 639-642). Anadolu'ya gelmesinin ardından, 1318 yılında Selçuklu hanedanını dağıtmış olan Timurtaş bunun ardından, Türkmen beylikleri üzerine harekete geçerek bu beyliklerin bir kısım topraklarını zapt etmiştir. Sergilediği katı yönetimle Anadolu'yu itaati altına alan Timurtaş, daha sonra hükümdarlık hislerine kapılarak 1322 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ancak, babası Emir Çoban'ın girişimleri neticesinde Ebu Said Han tarafından affedilerek, Anadolu'daki görevine kaldığı yerden devam etmiştir. Diğer taraftan, babası Emir Çoban'ın bir süre sonra Ebu Said Bahadır Han ile aralarının açılması üzerine Timurtaş'ta 1327 yılında Anadolu'dan ayrılarak, Memlüklere sığınmıştır (Turan, 1971, s. 645-650).

Dönemin bu siyasi hareketliliği içerisinde vakayinâmelere Sultan Öyüğü bölgesinin siyasi vaziyetine ilişkin başka herhangi bir kayıt görülemez de gerek Bertold Spuler, gerek Z. Velidi Togan, Sultan Öyüğü bölgesinin bu dönemde doğrudan İlhanlılar tarafından yönetildiğine dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Buna göre Spuler; Timurtaş'ın 1318 yılında Selçuklu hanedanını dağıtmasının ardından, İlhanlıların Zonguldak'tan başlayarak, Bolu, Eskişehir, Kütahya, Afyon, Beyşehir ve Larende üzerinden, Mersin'e kadar uzanan toprakları doğrudan kendi yönetimleri altına aldıklarını belirtirken; Togan'da benzer şekilde, Osmanlıların Ebu Said Bahadır Han'ın yaşamını yitirdiği 1335 yılına dek İlhanlı Devleti'ne doğrudan vasıtasız bir şekilde bağlı olduğunu ifade etmiştir (Spuler, 1987, s. 137; Togan, 1970, s. 324, 338).

¹⁰Anadolu Selçuklu Devleti'nin ömrünün hangi yılda son bulduğu ve son Selçuklu sultanının kimliği hususundaki tartışmalarla ilgili olarak bk. İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler, 1984, s. 79; Turan, 1971, s. 644-645; Spuler, 1987, s. 137, not 25; Sümer, 2009, s. 383; Togan, 1970, s. 250-251; Uzunçarşılı, 2003, s. 40-43.

Vakâyinâmelerde Anadolu Selçuklu Devleti'nin nihayete erdiği 1308 yılından Bursa'nın fethedildiği 1326 yılına kadar geçen süre içerisinde, Osmanlıların askeri faaliyetlerine dair herhangi bir bilgiye rastlanılmaması da bu yönde bir düşünceyi kuvvetli kılmaktadır.

Buna karşın, Timurtaş'ın 1327 yılında Memlük Devleti'ne sığınmasının ardından İlhanlıların Anadolu üzerindeki kontrollerini eskisi gibi tesis edememeleri üzerine, bölgenin fiili idaresinin de yeniden Osmanlıların eline geçtiği söylenebilir.

Nitekim, Memlük vakânüvistlerinden el-Ömerî'de Sivrihisarlı Şeyh Haydar Üryan isimli birisinden aktarmış olduğu rivâyette, Anadolu'da doğrudan Türklerin idaresi altında olan yerler arasında Orhan Bey'in memleketinin de bulunduğunu belirtmiştir (el- Ömerî, 2002, s. 313). Diğer taraftan 14. asrın ikinci yarısına ait olup İlhanlıların vergi gelirlerinin kaydedilmiş bulunduğu Risale-i Felekiyye isimli defterde, İlhanlılara vergi ödeyen Türkmen beylikleri arasında Orhan Bey'in isminin de yer aldığı görülmüştür, el-Ömerî'nin aktarmış olduğu bu rivâyetin sadece Osmanlıların Timurtaş'ın Anadolu'dan ayrılmasından sonraki süreçte özerk bir yapıya kavuştuklarına işaret ettiği anlaşılmaktadır (el-Mazenderanî, 2013, s. 247. Ayrıca bk. Spuler, 1987, s. 352)¹¹. Bu durumla ilgili olarak Uzunçarşılı'da, Risale-i Felekiyye'deki kayıtların hem Osman Bey'in, hem de oğlu Orhan Bey'in İlhanlı hakimiyetini tanımaya devam ettikleri anlamına geldiğini ve Orhan Bey'in her sene İlhanlı hazinesine belirli bir miktar vergi verdiğini ifade etmiştir (Uzunçarşılı, 2003, s. 112-113, 114 not 2.)

Sonuç

Son olarak Sultan I. Aleâddin Keykubâd'ın saltanatı döneminde, Selçukluların siyasi hakimiyet sahasına dahil edilen Sultan Öyüğü (Eskişehir) Ucu'nun bu andan itibaren Moğol tehdidi dolayısıyla bir süreliğine herhangi bir askeri ya da siyasi hareketliliğe sahne olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte; bilhassa Sultan II. İzzeddin Keykavus'un 1262 yılında ülkeden ayrılmasının ardından Anadolu'da Moğol tahakkümüne karşı yükselen tepkilerin bölgede de yankı uyandırmasıyla birlikte, bu sükût halinin son bulunduğu söylenebilir.

Moğolların 13. asrın ikinci yarısında Anadolu'ya yerleşmeleri üzerine, doğu ve orta kesimlerden, Uc'lara yönelen çok sayıda Türkmen ev sahipliği yapan ve zaten bu süreçte Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un hükümranlık sahasında kalmış olan bölgenin, doğal olarak Moğol rejimine muhalif bir toplumsal yapıya sahip olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, Sultan I. Aleâddin Keykubâd zamanında Söğüt'e yerleşmiş olan Ertuğrul Bey ve aşiretinin de bu çalkantılı süreçte Sultan İzzeddin'in tarafında yer aldıklarını ve onların da tıpkı diğer uç Türkmenleri gibi Moğollara yönelik olumsuz bir hissiyata sahip olduklarını söylemek de bir sakınca yoktur. Nitekim, Ertuğrul Bey'in Cimri İsyanı'nın ardından bölgeye gelen Sultan III. Gıyâseddin'e bir torununu rehin bırakması, Osman Bey'in bu hadiseden sadece bir iki yıl sonra Selçuklu sultanının bölgedeki temsilcisiyle çatışmaya girmesi ve yine Osman Bey'in Karacahisar'da kendi adına hutbe okutması hadisesiyle ilgili Aşıkpaşazâde'nin aktarmış olduğu rivâyette, açıkça bu yönde düşünmeye sevk eder niteliktedir.

Osman Bey'in 1284-1288 yılları arasında bölgede gerçekleştirdiği faaliyetlerin Moğollar ve Selçuklular nezdinde herhangi bir olumsuz tepkiye yol açmış olmaması ise muhtemelen, onun bölgedeki bu hareketlerinin mevcut yönetim yerine, Rumları hedef alması ve ayrıca bu esnada Söğüt'te bulunan Kayıların, halen Selçuklu yönetimine sadık bir uç beyliği olan Çobanoğullarının himayesinde bulunmuş olmalarından

¹¹Defterde Hoca Necmeddin Hoyi sorumluluğundaki Anadolu'nun 3 milyon dinar yani, 300 tümen mukataa geliri olduğu bildirilmiş ayrıca, listede vergi veren şehirlerin isimlerinin ardından, İlhanlılara vergi ödeyen Uç Türkmen beylerinin isimleri zikredilmiştir.

kaynaklanmaktadır. Yine, Osman Bey'in kendi adına hutbe okutarak bağımsızlığını ilan ettiği 1288-1299 yılları arasında da hem Selçuklu sultanlarının ülke yönetimindeki fiili güçlerini yitirmiş olmalarının, hem de İlhanlıların Türkmen beylikleri ile Moğol komutanlarının birbiri sıra çıkan isyanları ile meşgul olmalarının, Sultan Öyüğü Uc'undaki Osman Bey'i bağımsızlığını ilan etmesi yönünde harekete geçirmiş olduğu düşünülebilir.

Gerek Osman Bey'in Bilecik'in fethi sonrasında askeri harekât merkezini Yenişehir'e taşıması, gerek fetihlerin kuzeybatı istikâmetinde devam etmiş olması nedeniyle, zaman içerisinde siyasi ilgi odağının dışında kalmış olan Sultan Öyüğü bölgesi, her ne kadar Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışıyla birlikte hukuken İlhanlı Devleti hakimiyetine girmiş olsa da Osmanlıların Timurtaş'ın Anadolu'dan ayrılışı sonrasında bölgenin fiili hakimiyetini yeniden ele geçirmiş oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim, Karacahisar Sancağı'nda Orhan Bey döneminde yapılan idari düzenlemeler de bu durumu işaret etmektedir.

Kaynakça

- [1] Abû'l-Farac, Gregory (1987), Abû'l-Farac Tarihi, II, trc. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, Ankara.
- [2] Ahmedî, (1983), İskender-nâme, (İnceleme-Tıpkıbasım), haz. İsmail Ünver, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- [3] Akropolites, Georgios (2008), Vekayinâme, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- [4] Aksarayî, Kerimüddin Mahmûd b. Muhammed (1983), Müsâmeretü'l Ahbâr ve Müsayeretü'l Ahyâr, Asatir Press, Tahran.
- [5] Albek, Suzan (1991), Dorylaion'dan Eskişehir'e, T. C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir.
- [6] Anna Kommena (1996), Alexiad, trc. Bilge Umar, İnkilap Kitabevi, İstanbul.
- [7] Anonim Selçuknâme (1952), trc. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara.
- [8] Anonim Süryani Kroniği (I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinâmesi), (2005), çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul.
- [9] Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman (1992), haz. Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- [10] Âşıkpaşazâde, Derviş Ahmed Âşıkî (2013), Menâkıb-ı Âl-i Osman, Âşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi(1285-1502), haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- [11] Attaleiates, Mikhael (2008), Tarih, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- [12] Bal, Mehmet Suat (2005), "Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; "II. İzzeddin Keykâvus Dönemi", Tarih Araştırmaları Dergisi, c. 24, S. 38, Ankara, s. 240-241.
- [13] Bryennios, Nikephoros (2008). Tarihin Özü (Anadolu'da ve Rumeli'nde 1070-1079 Döneminin Tarihi), İstanbul: trc. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- [14] Başar, Fehamettin (1995), " Ertuğrul Gazi", Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 11, İstanbul, s. 314-315.
- [15] _____ (2001), "Osmanlılar'ın Karacahisar'ı Fethi Ve Eskişehir Civarına Hakim Olmaları", Tarihte Eskişehir Sempozyumu-I (2-4 Kasım 1998), T. C. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir, ss. (115-127).
- [16] Baybars, el-Mansurî (1998/1419), Zubdet el-Fikre fi Târîh el-Hicre, nşr. D.S. Richards, Beyrut.
- [17] Brooks, Edward (1901), "Arabic Lists of the Byzantine Themes", The Journal of Hellenic Studies, vol. XXI, 1901, p. 67-77.
- [18] Cahen, Claude (1988), Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı), trc. Yaşar Yücel, Bahaeddin Yediyıldız, TTK Yayınları, Ankara.
- [19] _____ (2012), Osmanlılardan Önce Anadolu, 4. bs., çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- [20] el-Cüveynî, Alaaddin Ata Melik b. Bahâddîn Muhammed b. Muhammed (2006), Tarih-i Cihan Güşa, Dastân Press, Tahran.
- [21] Demirkent, Işın (2001), "Bizans İmparatorluğu Devrinde Dorylaion", Tarihte Eskişehir Sempozyumu-I (2-4 Kasım 1998), T. C. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir, ss. 45-60.
- [22] Doğru, Halime (2005), XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Eskişehir.

- [23]_____ (2001), "Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devletinin Kuruluşundaki Önemi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c. 1, S. 1, Eskişehir, ss.105-127.
- [24]Erdem, İlhan (1995), Türkiye Selçukluları-İlhanlı İlişkileri (1258-1308), T. C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- [25]Gardner, Alice (1964), The Lascarids of Nicaea, Adolf M. Hakkert, Amsterdam.
- [26]Gündüz, Tufan (2006), "Anadolu Selçukluları ve Türkmenler", Anadolu Selçukluları Ve Beylikler Dönemi Uygurlağı 1, , Editör: Ahmet Yaşar Ocak, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 265-273.
- [27]Huxley, George (1975), "A List of *απληκτα*", Greek, Roman and Byzantine Studies, vol. 16, No: 1, pp. 87-93.
- [28]İbn Bibi, Nasıreddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali er Ca'ferî el-Rugaî (1971), Ahbâr-ı Selâcika-i Rum, Neşreden: Muhammed Cevâd Meşkûr, Tehran Bookshop, Tahran.
- [29]İbn Hurdazbih, Ubeydullah b. Abdullah (1992), el-Mesâlik ve'l-Memâlik, Dâr Sâdir-Leiden Offset, Beyrut.
- [30]İbn Nazif el-Hamevî, Ebû'l Fezâil Muhammed b. Ali (1401/1981), Tarihû'l Mansûrî: Telhisû'l Keşf ve'l beyân fi havâdüsü'z-zamân, nşr. Ebû'l id Dûdu, Matbaatül Hicaz ve Dimaşk.
- [31]İbn Saîd el-Mağribî (1958), Kitâb Bast el-Arz fi't-tûl ve'l-Arz, Tahkik: Juan Vernet Gines, Tetuan.
- [32]İbnü'l Esîr, İzzeddîn Ali b. Muhammed (1987/1407), el-Kâmil fi't-Târih, Darû'l-Küttübî'l İlmiyye, c. 5-6, Beyrut.
- [33]İnalçık, Halil (2015), Osmanlı Tarihinde Efsaneler Ve Gerçekler, NTV Yayınları, İstanbul.
- [34]_____ (2007), "Osman I", Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi c. 33, İstanbul, s. 443-453.
- [35]_____ (2013), "Tarih: Sadece Tarihten İbaret midir ?", Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak, Hayy Kitap Yayınları, İstanbul, s. 41-65.
- [36]İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler (1984), 2. Baskı, Yayınlayan: Osman Turan, TTK Yayınları, Ankara.
- [37]Khoniates, Niketas (1995), Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara.
- [38]Kinnamos, Ioannes (2001), Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176), çev. Işın Demirkent, TTK Yayınları, Ankara.
- [39]Kramers, J. H. (1997), "Sultân-Önü", MEB. İslam Ansiklopedisi, 11. Cilt, Eskişehir, p. 35.
- [40]Kreiser, K. (1997), "Sultân-Önü", The Encyclopaedia of Islam, ed. C. E. Bosworth, E. Van Donzel, W. P. Heinrichs, G. Lecomte, vol. IX, Leiden Brill, p. 855.
- [41]el-Mazenderanî, Abdullah Püser Mohammed bin Kiya (2013), Risale-i Felekiyye (Kitab-us Siyakat), nşr. İsmail Otar, ed. Oktay Güvemli, Cengiz Toraman, İSMMMOMO Yayınları, İstanbul.
- [42]Mehmed Neşrî (1949), Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşrî Tarihi, I. cilt, haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, TTK Yayınları, Ankara.
- [43]Melville, Charles (2009), "Anatolia under the Mongols", The Cambridge History of Turkey, vol. 1: Byzantium To Turkey, 1071-1453, ed. Kate Fleet, Cambridge University Press, New York.
- [44]Mordtmann, J. H.-Fr. Taeschner (1991), "Eskishehir", The Encyclopaedia of Islam, ed. B. Lewis, Ch. Pellat and J. Schacht, vol. II, E. J. Brill, Leiden, p. 715.
- [45]Nesevî, Şihabüddîn Muhammed (2005), Sireti Celaleddin Mankberni, 3. bs., Scientific Cultural Publishers, Tahran.

- [46]Oruç b. Adil (2008), Oruç Beğ Tarihi, (Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım), haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul.
- [47]Ostrogorsky, Georg (2015), Bizans Devleti Tarihi, 8. bs, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara.
- [48]Ömerî, Ahmed b. Yahya b. Fazlullah (2002), Mesâlikül-ıbsâr fi Memâlikül-ımsâr, c. 3, al-Mecma'üs-Sekâfi, Abu Dabi.
- [49]Parman, Ebru (2002), Ortaçağda Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri, T. C. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- [50]Ramsay, W. M.(1960), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- [51]Rashiduddin Fazlullah (1999), Jami'u't-tawarikh: Compendium of Chronicles, English Translation&Annotation by W. M. Thackston, First Published, ed. Şinasi Tekin&Gönül Alpay Tekin, Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilization Press, Part Two.
- [52]"Rûhî Târîhi" (1992), haz. Halil Erdoğan Cengiz, Yaşar Yücel, Belgeler, c. XIV, S. 18, TTK Basımevi, Ankara, ss. 359-472.
- [53]Sibt İbnü'l Cevzî, Şemsüddin Ebu'l Muzaffer Yusuf b. Kızıoğlu b. Abdullah (1434/2013), Mir'âtü'z-Zamân fi Tevârihül-Âyân, c. 19, thk. Muhammed Enes-Kamil Muhammed, Risâletü'l-Âlamiye, Dımaşk.
- [54]Skylitzes, John (2011), A Synopsis of Byzantine History, 811-1057, 3. bs., Translated by John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge.
- [55]Spuler, Bertold (1987), İran Moğolları, 2. bs, çev. Cemal Köprülü, TTK Yayınları Ankara.
- [56]Suryani Patrik Mihailin Vakainamesi (1944), çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara. (TTK Kütüphanesi T/0044-1, 2 numaralı yayınlanmamış neşir).
- [57]Sümer, Faruk (2002), "Keykâvus II", Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 25, Ankara, s. 355-357.
- [58]_____ (2009), "Anadolu Selçuklular (1075-1308)", Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 36, İstanbul, s. 380-384.
- [59]_____ (2012), "Türkmenler", Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 41, İstanbul, s. 607-611.
- [60]Şikârînin Karaman Oğulları Tarihi (1946), Konya Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Yayınları, Konya.
- [61]Şükru'llah, b. İmam Şihabeddin Ahmed b. İmam Zeyneddin Zeki (1939), Behçetüt-Tevârih, haz. Nihal Atsız, Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi, Arkadaş Basımevi, İstanbul.
- [62]Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (2008), Tarihü'l Taberî, Tarihü'l Ümem ve'l Müluk, c. 8-9, Dâr al-Turas, Beyrut.
- [63]The Chronicle of Theophanes (1982), Translated by Harry Turtledove, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- [64]Togan, Zeki Velidi (1970), Umumi Türk Tarihine Giriş, 2. bs., c. I, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- [65]Turan, Osman (1971), Selçuklular Zamanında Türkiye, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- [66]Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli (2000), 3. bs, çev. Hrant D. Andreasyan, TTK Basımevi, Ankara.
- [67]Uyar, Mustafa (2009), "İlhanlı (İran Moğolları) Ordusunda Hiyerarşi: Askerî Yetkililer Ve Nitelikleri", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, c. 49, S. 1, ss. 33-47.

- [68] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2003), Osmanlı Tarihi, I. Cilt, 8. bs., TTK Basımevi, Ankara.
- [69] Vahram's Chronicle of the Armenian Kingdom in Cilicia, during the Time of the Crusades(1831),
Translated by Charles Fried Neumann, London.
- [70] Vilâyet-nâme, Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî (1990), Haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İnkılâp
Kitabevi, İstanbul.
- [71] Yazıcızâde Alî (2014), Selçuk-nâme, İndeksli Tıpkıbasım, haz. Abdullah Bakır, Atatürk Kültür, Dil Ve
Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- [72] Yiğit, İsmail (2004), "Memlükler", Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 29, Ankara, s. 90-97.
- [73] Yinanç, Mükrimin Halil (1944), Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul Üniversitesi Yayınları,
İstanbul.